

YERİN SESİ

Mustafa Şerif Onaran

“Yer” sözcüğü zamanla değişik anlam yükleri kazanmış. Yaşadığımız dünya, öğrenim gördüğümüz kent, yuva kurduğumuz ev, oturduğumuz odaların yüzeyi, içinde bulunduğumuz durum, kazandığımız orun hep birer “yer” sayılır. Dar bir ayrıntıdan belirsiz bir alana kadar nice nesne “yer” olarak anlam kazanır.

“Sonbahar”ı, ölümün ayak seslerini duyduğumuz bir üzümlük mevsimi olarak tanımlarız. Yahya Kemal Beyatlı’nın duyduğu ölümün sesidir.

“İnsan duyar yerin dile gelmiş sükûtunu.”

Oysa seslerin ölmezliği söz konusu olunca, gökyüzünün belirsiz bir yerinde yankılandığına inanılır.

Biz “Yer’in Sesi”ne kulak verelim.

“Yer”, Ankara Ulus İşhanı. Zafer Anıtı’nın hemen yanında yükselen yapı.

Ulus İşhanı yalnızca bir alışveriş yeri değildir. Kent insanı, kentli olma bilincine burada nasıl varır? Buraya kimler, ne için geliyor? Kent insanıyla İşhanı nasıl bir uyum içinde yaşıyor.

Bir kentin gerçek sahibi o kentte yaşayan insanlar olduğuna göre, Ulus İşhanı dediğimiz “Yer’in Sesi”ni duymak için bu sorulara yanıt aramamız gerekecektir.

Kuşkusuz bir gecekondu kapısını açtığınız zaman bile, yaşamının bir başka yüzüyle karşılaşabilirsiniz. Ama yaşamının devinimi çarşılarda soluk alır. Artık o yapılar bir taş yığını olmaktan çıkar, insan ilişkisinin sıcaklığıyla yeni bir kişilik kazanır.

Cahit Sıtkı Tarancı gibi kendi içinde yaşayan bir ozan bile şöyle düşünüyordu:

“Müzeden hoşlanmam,
Mezarlıkta işim olmaz,
Çarşı pazar dururken,
Nerde hareket ben orda.”

Gerek hafta içi, gerek hafta sonu alışverişlerde Ankara’nın uzak yerlerinden Ulus İşhanı’na gelenler var. Bu kapsamlı çalışmada, Ulus İşhanı’na, alışverişe gelenlerin ya da Akman’da boza içenlerin anılarından da bakılıyor.

KENTİN SAHİBİ KİM?

Kentler de canlı bir varlık gibidir. Geceleyin uzaktan bir kente baktığınızda, irili ufaklı ışıklarıyla bir söylence yaratığına benzetebilirsiniz. İnsan uyur, kent uyumaz. Nice dar sokaklarda yeni bir yaşama serüveni başlar. O dar sokağın belleğinde de anılar vardır. Kepenkleri indirilmiş bir iş yerinin duvarları konuşabilir. Bir evin kapısı açılalım diye sabahı bekler.

Kent dediğimiz canlı varlık nice değişimlerle yaralanmıştır.

Her kentin bir “kentsel dönüşüm” serüveni vardır. Eskimiş kent bölgeleri

ile yapıları yeniden değerlendirilerek, belli bir süreç içinde değişime uğrar.

Ulus İşhanı’nın sesine kulak veren yazarlar, kentsel dönüşümün “eziyet” haline gelmemesi için bir alan çalışmasına girişmişler. Yalnızca bilimsel verilere göre değil, kent insanının duyarlılığına göre de çalışmalarını değerlendiriyorlar.

Kitabın yazarları Ali Cengizkan ile Didem Kılıçkiran “Önsöz”e şöyle başlıyor:

“Bir dostumuzun, bugün artık bütün Ankaralıların diline pelesenk olan “Ankara böyle eziyet görmedi” deyişindeki “eziyet”in, çeken kadar çektiren bir öznesi de var elbet.” (YER’İN SESİ: ULUS İŞHANI’NIN SÖYLEDİKLERİ. VEKAM “Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi” Yayınları, 2008)

Önce şu sorunun yanıtını bilmemiz gerekir: Bu kentin sahibi kim? “Eziyet”i çektiren özne mi, “eziyet” çekenler mi?

Yazarlar kentin sahibini şöyle tanımlıyor:

“Kentin sahibi, o kenti kullanan, sokaklarında dolaşan, mağaza ve beslenme mekânlarını işleten ve oralara hizmet götüreren, dükkânlarında alış-veriş eden, meydanlarında güneşlenen, ulusal bayramlarında ya da protesto günlerinde mitinglere katılan, hiç değilse her gün sokağından yaya ya da arabalı olarak geçerken, “kenti deneyimleyen” kişi, grup ve topluluklar değil midir? Eğer kentin sahibi onlar ise, bu sahiplenmenin düzeni, arkasındaki ilişkilerin mekânı, bu düzenin sürdürülebilir olmasının olanakları nelerdir?”

Ali Cengizkan iyi bir ozan olmanın ötesinde, “Edebiyatçılar Derneği”nde beraber çalıştığımız, bir bayrak yarışı gibi sürdürdüğümüz bu etkinliği, başkanlığı benden devralarak yaşatan, dürüst kişiliğine saygı duyduğum bir arkadaşımıdır.

Ankara’yı anlatan kitaplarla ilgili yazımda sözü Ulus İşhanı’na getirerek demiştim ki:

“Ankara’yı tanımak biraz da

çarşılarını tanımak anlamına gelir. O civıltı, insan ilişkilerindeki yakınlaşma, çarşıların ışıltılı dünyası ayrıca anlatılmaya değer” (Cumhuriyet KİTAP, “Ankara, Ey İyi Kalpli Üvey Ana”, 18 Aralık 2008).

Ali Cengizkan bu çalışmasıyla ilgili bir yazı hazırladığımı öğrenince, kitabın satışa çıkarılmayan asıl baskısını getirdi. Karşılaştırdım, yerel yönetimi eleştiren bölümlerin kitaptan çıkarıldığını gördüm.

“Ankara, Ey İyi Kalpli Üvey Ana” yazımda Kültür ve Turizm Bakanı Ertuğrul Günay’ın, “Atatürkçü anlayışıyla başkente yaraşan bir yönetici, bir siyasetçi gelmediğini” anımsatan sözlerine de değinmiştim.

Kitaptan çıkarılan bölümlerde Ali Cengizkan ile Didem Kılıçkiran yerel yönetimi şöyle eleştiriyor:

“Bu “eziyet”in yüzde 95’i, yerel yönetimin “y” sinden anlamadığı, hatta “yöneticilik yaparak” kamu yaşamına zararlı olduğu daha önceki icraatlarıyla kanıtlandığı halde, yine “başkentin bakımı, donanımı, kültürü, imarı ile yükümlü olan” makama getirilen kişiden kaynaklanıyor olabilir.”

“Kentsel dönüşüm”den ne anlıyorduk? “Eskimiş kent bölgelerinin ve yapılarının yeniden değerlendirilmesi için özellikle kurgulanmış bir değişim ve canlandırma süreci.”

Oysa Ali Cengizkan “Aşındırma girişimleri”

başlıklı bir dizi yazıda “kentsel dönüşüm”ün nasıl yozlaştığını anlatmış, “Önsöz” de kısaca değinmekle yetinmişti.

“En sıradan yerel yönetici algısında anlamı ‘kentsel topraklar üzerinde yeni rantlar yaratıp üleştirilmesi’ haline gelen ve aç gözlü merkezî ve yerel yöneticiler elinde giderek ‘kentte uygulanan hukuk-dış ve ölçüsüz mülkiyet talanı’na dönüşen ‘kentsel dönüşüm’ uygulamalarının hangi değerleri aşındırdığı, hangi birikimleri yok ettiği ve hangi çere ve kültür oluşumlarını yeniden bir kez daha yaratılamayacak derecede ‘soysuzlaştırarak’ sonsuza kadar yok ettiği, kamuoyu ile paylaşılan bir yazıda tartışılmıştı.”

ALAN ARAŞTIRMASI

Alan çalışmasında yalnız yapının durumu üzerinde durulmuyor. O yapıyla ilgili değişik ilişkilerde ele alınıyor.

O yapıyla ilgili ne gibi öyküler var? O ‘yer’le ilişki kuran insanların durumu. O ‘yer’e içeriden bakarken İşhanı’nın nasıl bir işlevi olduğu. Uzak-tan bakarken İşhanı’ndaki kamusal yaşamının özellikleri. İşhanı sahiplerinin gözüyle esnafın düşündükleri. Nasıl bir güvence içinde olacakları kaygıları. Bilenlerin gözüyle İşhanı’nın değerleri...

“Yer’in Sesi” çalışması yeni bir “kentsel dönüşüm” de bu sorunların nasıl çözümleneceğini düşündürüyor.

Ali Cengizkan ile Didem Kılıçkırın şu gerçekleri ilgimize sunuyor:

“Burada amacımız Ulus İşhanı üzerinden Ulus ve çevresindeki olası dönüşümün neleri –hangi ‘yer’leri, mekânları, insanları- tehdit ettiği; risk altındaki toplumsal hafıza parçalarını; yok olmasına göz yumamayacağımız tarihselliğin ve sürekliliğin yüklediği sembelleri tartışmaktı. Bu tartışma, 21. Yüzyılda ‘kentsel dönüşüm’ projelerinin ön araştırmasının ne olması gerektiğini; yaşadığımız kentlerin bölgelerinin önyargılarla ya da genel izlenimlerle anlaşılamayacağını; bir bölgede görece küçük bir yapı topluluğunun bilimsel olarak kent yaşamına nasıl katıldığını, kentli hafızasında nasıl yer ettiğini, kentin ve kentlinin nasıl ayrılmaz parçası olabileceğini, ortaya koymak için küçük bir adım oluşturmaktadır.”

VEKAM

VEKAM, özellikle “Ankara Araştırmaları” üzerine çalışmalarını yoğunlaştıran bir kurum. Yeni bir “kentsel dönüşüm”ün getirdiği kaygıları böyle bir araştırmanın gündeme getirmesi de

olumlu bir çalışmadır. Ancak yerel yönetimin yanıtları gösterilmezse, yeni bir oldu-bittiyle dönülmez bir yanlışa düşülürse VEKAM görevini yapmamış olur. Sorumluluk alan, bu işin uzmanı yazarlar da “töhmetsiz” altında kalır.

VEKAM’ın bir başka yayını, “Eğitimin Başkenti Ankara” yı, nice eğitim kurumunu kuruluş halinde anlattığı, geçirdiği değişim evrelerine değinmediği için, amacına ulaşmayan bir çalışma olduğunu da anlatmıştım (Ankara, Ey İyi Kalpli Üvey Ana).

Gerçek bir aydın olduğuna inandığımız Ömer Koç “Ankara Araştırmaları”nın bu kitaplardaki eksik yanın biliyor mu? Hele, yazarların izni olmadan “Yer’in Sesi” araştırmasındaki eleştirel bölümlerin cimbızla çekilmiş gibi çıkarılmasını uygun buluyor mu?

VEKAM, eninde-sonunda bir sivil toplum kuruluşudur. Çoğulcu demokrasilerde sivil toplum kuruluşları, çalışmaları denetleyen ayrı bir güç oluşturur. Bu güç demokrasimizin güçlenmesine yarar. VEKAM’ın bir özel kurum olması bu gerçeği değiştirmez.

Vehbi Koç halkın içinden gelen, geçirdiği yaşama deneyimiyle bilge bir kişilik kazanan başarılı bir iş adamıydı. Ellili yılların Ankara’sında Adnan Menderes’in ona şöyle dediği söylenir:

“Vehbi Bey, şu “1” lirayı görüyor musunuz? Sizi buna muhtaç hale getiririm.”

Çünkü Vehbi Koç yalnız “iktidar” partisine değil, “muhalefet” partisine de destek olmayı onurlu bir görev sayıyordu.

Bugün bir Kültür ve Turizm Bakanı çıkıyor, kendi partisinden gelen yerel yönetim başkanı ile öteki siyasetçileri eleştirebiliyor. Bu davranışı kamuoyunda olumlu bir iz bırakıyor.

Neden VEKAM gibi bir kurum böyle bir eleştiri görevini yerine getirmesin? “Yer’in Sesi” o zaman daha güçlü, daha inandırıcı bir çalışma olmayacak mıydı?

VEKAM’ın başında olan Vehbi Koç’un kızı Semahat Arsel’i TÜYAP’ın bir Kitap Fuarı toplantısında tanıdım. İnceliğine, ilgisine saygı duymuştum.

Umarım VEKAM gerçek değerleri arayarak Ankara Araştırmaları’nda yanıtları düzeltmek olanağını bulur.